

TƏHSİLİ İDARƏETMƏ PROSESİNDƏ PEDAQOJİ MENECMENTİN KONSEPSİYALARI

Açar sözlər: pedaqoji idarəetmə, təhsil menecmenti, idarəetmə, tədris prosesi, müəllim-menecer

Key words: pedagogical management, education management, management, educational process, teacher-manager

Ключевые слова: педагогическое управление, управление образованием, управление, образовательный процесс, учитель-менеджер

Ölkəmizdəki sosial sistemdə dəyişikliklər, bazar münasibətlərinin inkişafı baxımından ictimai şüurda yeni bir ictimai idarəetmə elminin axtarışı ölkənin idarə edilməsi, istehsal, təhsil təcrübəsinin təşkilat səviyyəsindən (ali təhsil müəssisəsi, orta məktəb və s.) asılı olaraq yenidən qiymətləndirilməsi yolu ilə həyata keçirilir. Dünya praktikasında əldə edilən təcrübə “idarəetmə” konsepsiyasında ifadə edilir. İdarəetmə tarixində təxminən yüz ildən çox bir vaxt ərzində bu, bütün sistemlərdə onun canlılığı və effektivliyini sübuta yetirmiş olsa da, çox müxtəlif mədəniyyətlərə və iqtisadi inkişaf səviyyəsinə malik ölkələrdə sınaqdan keçirilmişdir. Müasir dünyadakı bir peşə kimi idarəetmə, bilik sahəsi olaraq həqiqətən beynəlxalq status aldı. Bu gün dünyada aparıcı rolu mübahisəsizdir, nəzəri və praktikanın inkişafına xüsusilə də tədris prosesinin idarəetməsinə olan təsiri çox böyükdür. İdarəetmə anlayışında müxtəlif yanaşmalar var. M.X.Meskona, M.Albert, F.Hedurinin “İdarəetmənin əsasları” kitabında rəhbərlik müxtəlif yollarla nəzərdən keçirilir: “məqsədlərə, işə, zəkaya, digər insanların niyyətlərinə nail olmaq qabiliyyəti”; “müxtəlif təşkilatlarda insanların rəhbərliyinə rəhbərlik, funksiya, fəaliyyət növü” kimi; “bu funksiyaları yerinə yetirmək üçün kömək edən bir insan biliyi sahəsi” kimi qeyd edirlər (6, s.5-6).

“İdarəetmə” konsepsiyası anlayışı “rəhbərlik” anlayışından daha dəqiq bir mənə daşıyır. “Mən idarə etdim” sözü ilə “idarə” sözünün ümumi konsepsiyasını götürsək, hərfi mənada bu “mən nail oldum”, “mən idarə etdim”, “nəticə əldə etdim” demək olardı. Burada biz iki sözün birləşməsindən əmələ gələn “idarəetmə” anlayışının konsepsiyasını alırıq. Bu, iki ölçülü bir paradigmanın yaranmasına imkan yaradır. Beləki, bu ənənəvi mənada idarəetmə funksiyalarının (inzibati, təşkilati, nəzarət, rəhbərlik və s.) effektivliyini və məhsuldarlığını qiymətləndirmək, idarəetmə obyektlərinin bioloji, texniki, sosial sistemləri ola bilər. Sosial sistemlərin növlərindən biri milli, regional, şəhər və ya regional miqyasda fəaliyyət göstərən təhsil sistemidir. Pedaqoji elmdə və praktikada, vahid pedaqoji prosesi rəhbərlik elminin baxımından dərk etmək, onu ciddi, elmi cəhətdən əsaslı bir xarakter daşımaq istəyi getdikcə daha da güclənir. Bu prosesin idarə edilməsi, optimal nəticə əldə etmək məqsədilə, iştirakçıların obyektiv qanunlarını bilmək əsasında məqsədyönlü, şüurlu bir qarşılıqlı təsirdir. Tədris prosesinin subyektlərinin qarşılıqlı əlaqəsi ardıcıl, bir-biri ilə əlaqəli hərəkətlər və ya funksiyalar zənciri kimi formalaşır: pedaqoji təhlil, hədəf qurma və planlaşdırma, təşkil, nəzarət və tənzimləmə və s.

Tədris prosesinin rəhbərliyinin ənənəvi anlayışı, idarəetmə obyektinə hədəf təsiri kimi xüsusiyyətlərdə aşkar edilmişdir; idarəetmə sisteminə təsiri sonuncunu keyfiyyətcə yeni bir dövlətə ötürmək üçün; pedaqoji fəaliyyətin elmi təşkilatının elementlərini təqdim etmək və s. Pedaqoji rəhbərliyə “təsir” fəlsəfəsi bu gün “pedaqoji idarəetmə nəzəriyyəsinin yaranmasına səbəb olan” qarşılıqlı əlaqə, “əməkdaşlıq” və “refleksiv idarəetmə” fəlsəfəsi ilə əvəzlənir. İlk növbədə, menecerin fəaliyyətinə həqiqi hörmət, işçilərinə güvənmək və onlar üçün uğurlu vəziyyətlər yaratdıqda, şəxsi yönümdən fərqlənir. İdarəetmə ideyalarını başa düşmək, onların pedaqoji problemlər sahəsinə köçürülməsi müstəqil istiqamətin - pedaqoji idarəetmənin inkişafına əsas verir. Pedaqoji idarəetmə yalnız özünə aid olan öz qanuni xüsusiyyətlərinə malik olan xüsusi bir idarəetmə şöbəsi kimi tətbiq olunur. Bu spesifikasiyalar tədris prosesinin menecerinin əməyin, məhsulun, alətinin və nəticələrinin xüsusiyyətlərinə əsaslanır. Tədris prosesinin menecerinin əməyi, idarəetmə fəaliyyəti, əməyin mahiyyəti, təhsil prosesi haqqında məlumatdır. Əmək aləti söz, sözdür. Menecerin işinin nəticəsi pedaqoji idarəetmə obyektinin savadlılıq, təhsil və inkişaf səviyyəsidir (5, s.32).

“Pedaqoji idarəetmə” konsepsiyasının idarəetmə fəaliyyətinin müxtəlif aspektlərini aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar:

- təhsil müəssisəsində idarəetmə nəzəriyyəsi;
- təhsil müəssisəsinin idarəetmə sistemi, onun inkişaf yollarını tapmaq, strateji və operativ qərarların qəbul edilməməsi ilə əlaqədar problemlərin həlli;
- təhsil fəaliyyətinin idarə olunması;
- təhsil fəaliyyətinin və inkişafının səmərəliliyinin artırılmasına yönəldilmiş pedaqoji sistemlərin idarə olunması prinsipləri, metodları, təşkilati formaları və texnoloji metodların formalaşdırılması və s.

Pedaqoji idarəetmə nəzəriyyəsinin istifadə edərək, şəffaf bir idarəetmə sistemindən (obyekt - obyektədən) təşkilati və idarəetmə əməkdaşlığının (subyekt - subyektdən) üfqi bir sistemə keçmələrinə imkan verir, tələbələrə bir qrupda həyat problemlərini həll etməklə müəllimlə bərabər qarşılıqlı əlaqə imkanı verir. Pedaqoji rəhbərliyin əsas ideyası tədris, təhsil və inkişaf prosesində təşkilatçı - müəllimin vəzifəsi uşağı şəxsiyyət kimi formalaşdırmaqdan ibarətdir.

L.V.Qoryunova öz tədqiqatlarında idarəetmə anlayışının bütün aspektlərini nəzərə alaraq, “pedaqoji idarəetmə” konsepsiyasına aşağıdakı təsnifatını verir: “Pedaqoji idarəetmə - bir sinifdə aparılan və yeni sosial və pedaqoji cəhətdən həyat üçün hazır olan uşağın şəxsiyyətinin inkişafına yönəldilən məqsədlərə nail olmaq məqsədi daşıyan bir müəllimin idarəedici fəaliyyətini şərtləndirir” (4).

V.P.Simonovun fikirincə “Pedaqoji idarəetmədə pedaqoji sistemlərin idarə edilməsinin prinsipləri, metodları, təşkilati formaları və texnoloji metodları kompleksi başa düşülür” (7,s.3). Müəlliflərin fikirlərini “pedaqoji idarəetmə” konsepsiyasına əsasən müəyyənləşdirməklə bir qədər aydınlaşdırmaq və dəqiqləşdirmək istədik. Pedaqoji rəhbərlik, yeni sosial şəraitdə təhsil prosesini təşkil və idarə etmək, təhsil işlərinin təşkili, tələbələrin təhsil və bilik fəaliyyətinin formalaşdırılması məqsədi ilə ünsiyyət qurmağı məqsəd qoyan bir qrup müəllimin idarəedici fəaliyyətinin xüsusi bir növüdür. Beləliklə, rəhbərlik təşkilatın, təhsil müəssisəsinin effektiv və səmərəli fəaliyyət göstərməsi üçün intellektual və maddi resursların səfərbər edilməsində elm, incəsənət və fəaliyyət kimi müəyyən edilə bilər. Tədris prosesinin idarə edilməsi tədris prosesinin təşkili, öyrənmə prosesində şəxsiyyətlərə yönəldilmiş, tələbələrin təhsil məlumatlarının müəllimi kimi müəllim mövqeyinin dəyişdirilməsinə yönəldilən yeni tədris prosesləri ilə müəyyənləşdirilən təhsil və bilik fəaliyyəti prosesinin ardıcıl, addım-addım həyata keçirilməsidir.

Ədəbiyyat:

1. Abbasov O. “Təhsilin idarə olunması” Bakı 2016, 232 s
2. Nəzərov M.H., Təhsilin sosiomədəni əsasları. Bakı, 2017, 256
- 3.Rzayev O.H., Məmmədov S.M., İsmayılov Ş.N. Təhsilin idarə olunmasının əsasları. Dərs vəsaiti. Bakı. Mütərcim, 2010, 476 s
- 4.Горюнова Л. В. Овладение знаниями и умениями педагогического менеджмента как фактор повышения качества профессиональной подготовки учителя: дис. ... канд. пед. наук. Ростов н/Д, 1999. 239 с.
- 5.Крыжко В. В., Павлютенков Е. М. Психология в практике менеджера образования. СПб., 2001. 304 с.
- 6.Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: пер. с англ. М.: Дело, 1993. 701 с.
- 7.Симонов В. П. Педагогический менеджмент: ноу-хау в управлении педагогическими системами: учеб. пособие. М.: Пед. общество России, 1999. 429 с.

Pedagogical management concepts in education management process

Summary

In the article, the concept of “pedagogical management” is discussed as a means of management of educational management; identifies the essence of pedagogical management resulting in the characteristics of the teacher – manager of the teaching process; and shows the content and coverage of the concept of “education management”. The concept of “education management” that forms the basis of pediatric management special attention is paid to the functions of subjects of the educational process, changing in conditions of new market relations as a means of management.

Концепции педагогического управления в процессе управления образованием

Резюме

В статье обсуждается концепция “педагогического менеджмента” как средство управления образовательным менеджментам; определяется сущность

Педагогического менеджмента, которая приводит к характеристикам преподавателя-менеджера учебного процесса; а также показывает содержание и освещение концепции “управления образованием”. Особое внимание уделяется функция субъектов учебного процесса, изменяющимся в контексте новых рыночных отношений, как средство управления концепцией “управления образованием”, которая составляет основу педагогического управления.